

**СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ****GLOBAL AND DOMESTIC EXPERIENCE IN SOLVING THE PROBLEMS
OF SOCIAL PROTECTION OF MILITARY SERVANTS**

**Островерх А.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
Національна академія Національної гвардії України**

Метою дослідження полягає у спробі аналізу світового та вітчизняного досвіду вирішення проблем соціального захисту військовослужбовців, права на соціальну та професійну адаптацію, гарантій членам сімей захисників держави.

24 лютого 2022 року Указом Президента України було введено воєнний стан, який триває й на теперішній день. Відповідно проблема соціального захисту військовослужбовців постає особливо гостро. Від того, як вона буде вирішена, залежить сила, стабільність, безпека і благополуччя держави і суспільства, що їх охороняють. Соціальний статус захисників нашої країни є одним з найважливіших напрямів функціонування держави в сучасний період. Грошове забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів. В статті 17 Конституції України вказано, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1].

Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

В Україні соціальний захист військовослужбовців регулюється декількома нормативно-правовими актами. Окрім норм Конституції України найважливіший з них це Закон України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2]. З початку дії воєнного стану в нього було внесено кілька змін пов'язаних з вдосконаленням порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану; з правом на соціальну та професійну адаптацію; з державним забезпеченням безоплатною психологічною допомогою особам звільненим з військової служби, та деяким іншим особам; з призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги; з приводу рівних можливостей матері і батька, які є військовослужбовцями, на догляд за дитиною в особливий період.

Ці зміни значно поліпшили соціальне становище військовослужбовців та членів їх сімей, а також увагу присвячено особам звільненим з військової служби.

Ключові слова: військовослужбовці, соціальні гарантії, пенсійне забезпечення, члени сімей військовослужбовців, адаптація військовослужбовців, воєнний стан.

The purpose of the study is to attempt to analyze the global and domestic experience in solving the problems of social protection of military personnel, the right to social and professional adaptation, guarantees for family members of defenders of the state.

On February the decree of the President of Ukraine introduced martial law, which continues to this day. Accordingly, the problem of social protection of military personnel is particularly acute. The strength, stability, security and well-being of the state and the society that protects them depends on how it will be resolved. The social status of the defenders of our country is one of the most important directions of the functioning of the state in the modern period. Financial support for servicemen and their family members stimulates the consolidation of qualified military personnel.

The state provides social protection for citizens of Ukraine serving in the Armed Forces of Ukraine and other military formations, as well as their family members.

In Ukraine, the social protection of military personnel is regulated by several normative legal acts. In addition to the norms of the Constitution of Ukraine, the most important of them is the Law of Ukraine "On social and legal protection of military personnel and their family members" [2]. From the beginning of martial law, several changes will be made to it related to the improvement of the procedure for providing medical assistance to military personnel under martial law conditions; with the right to social and professional adaptation; with state provision of free psychological assistance to persons released from military service and some other persons; with the appointment and payment of one-time cash assistance; regarding the equal opportunities of a mother and father, who are military personnel, to care for a child during a special period.

These changes significantly improved the social situation of servicemen and their family members, and attention was paid to persons released from military service.

Key words: servicemen, social guarantees, pension, family members of servicemen, adaptation of servicemen, martial law.

24 лютого 2022 року Указом Президента України було введено воєнний стан, який триває й на теперішній день. Відповідно проблема соціального захисту військовослужбовців постає особливо гостро. Від того, як вона буде вирішена, залежить сила, стабільність, безпека і благополуччя держави і суспільства, що їх охороняють. Соціальний статус захисників нашої країни є одним з найважливіших напрямів функціонування держави в сучасний період. Грошове забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів. В статті 17 Конституції України вказано, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1].

Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

В Україні соціальний захист військовослужбовців регулюється декількома нормативно-правовими актами. Окрім норм Конституції України найважливіший з них це Закон України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2]. З початку дії воєнного стану в нього було внесено кілька змін пов'язаних з вдосконаленням порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану; з правом на соціальну та професійну адаптацію; з державним забезпеченням безоплатною психологічною допомогою особам звільненим з військової служби, та деяким іншим особам; з призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги; з приводу рівних можливостей матері і батька, які є військовослужбовцями, на догляд за дитиною в особливий період.

Ці зміни значно поліпшили соціальне становище військовослужбовців та членів їх сімей, а також увагу присвячено особам звільненим з військової служби.

Особливу увагу зарубіжні країни приділяють сутності, структурі та змісту соціальної адаптації та соціального

захисту військовослужбовців звільнених з військової служби [3]. Так в даний час системи та механізми соціального захисту даної категорії громадян у різних країнах світу все більш виступають у вигляді особливого соціально-політичного інституту, функціонування якого спрямоване на компенсацію обмежень військової служби сформованою та закріпленою у відповідних нормативно-правових актах системою соціально-економічних пільг та гарантій.

В Україні з початку дії воєнного стану в Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» було також внесено декілька важливих змін. А саме: значно збільшено кількість категорій особи, які мають право на пенсію нарівні з військовослужбовцями строкової служби та членами їх сімей; покращення положення осіб щодо в разі втрати годувальника; конкретизована процедура отримання пенсійного забезпечення; вдосконалення законодавства з питань проходження служби цивільного захисту; та інше [4].

Звернемо увагу, що у світовому співтоваристві накопичено значний потенціал створення та функціонування розвиненої системи із соціального захисту та адаптації військовослужбовців, звільнених у запас, та членів їх сімей, який підкріплений відповідним законодавчим забезпеченням: різними законами про військову службу, указами збройних сил, військовими та регулярно поновлюваними інструкціями для різних видів збройних сил. Фінансовою основою соціального захисту та соціальної адаптації, звільнених у запас військовослужбовців іноземних держав, є військовий бюджет.

При цьому в системі соціального захисту військовослужбовців багатьох країн можна виділити кілька базових елементів:

- прямі регулярні виплати;
- спеціальні та нагородні виплати;
- компенсаційні допомоги та доплати;
- пільги щодо лінії соціального забезпечення;
- інші пільги;
- права на пенсію, грошову компенсацію у разі втрати годувальників;
- працевлаштування військовослужбовців та членів їх сімей та інше.

Декілька важливих змін було внесено і до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». А саме: уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій; щодо запровадження комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни; значно поліпшена статистична діяльність державних органів, та інше [5].

Європейські країни, та інші країни НАТО надаючи військовослужбовцям, ветеранам військової служби численні пільги та привілеї, що дозволяють їм не відчувати особливих матеріально-побутових, фінансових труднощів,

як у період військової служби, так і після її закінчення, тим самим підвищують престиж військової служби, зберігає у збройних силах висококваліфікованих фахівців.

У деяких зарубіжних країнах накопичено багатий досвід соціального захисту ветеранів бойових дій, який поєднується з високою організованістю ветеранських рухів, що змушує суспільство та державу звертати увагу на проблеми цієї категорії громадян. Достатнім підтвердженням є створення спеціальних установ у структурі державних органів виконавчої влади.

Так, наприклад, у Франції у складі органів виконавчої влади проблемами захисту прав та інтересів ветеранів бойових дій та членів їх сімей займається Міністерство у справах колишніх військовослужбовців та жертв війни. Міністерство надає підтримку Спілці асоціацій ветеранів Франції, яка захищає інтереси зазначеної категорії громадян на рівні громадської організації. Окремі питання соціального захисту ветеранів вирішує структурний підрозділ Міністерства оборони - Управління пам'яті, національного надбання та архівів, яке займається збереженням пам'яті про війну та інформуванням суспільства про заслуги осіб, які брали участь у бойових діях [6].

У США у складі органів виконавчої влади питаннями соціального захисту прав та інтересів ветеранів бойових дій займається Міністерство у справах ветеранів. У Міністерстві оборони США існують Управління статистики та Управління пенсійного забезпечення ветеранів. Питання нормативного правового регулювання прав та інтересів ветеранів бойових дій перебувають у віданні комітетів, що діють у структурах Сенату (збройних сил та у справах ветеранів) та Палати представників (комітети з національної безпеки та у справах ветеранів) [7].

Широке коло актуальних завдань вирішує Європейська організація військових асоціацій та профспілок. Доцільно виділити такі напрями роботи: захист та лобювання професійних інтересів; боротьба з расизмом та надання допомоги жертвам дискримінації на основі расової, релігійної, національної, етнічної приналежності; боротьба з дискримінацією за статевою ознакою військовослужбовців; захист інтересів та підтримка ветеранів Збройних Сил; боротьба із випадками прояву нестатутних відносин; надання допомоги інвалідам військової служби, громадянам, які отримали поранення або каліцтва під час виконання військового обов'язку; здійснення внеску до культурної складової військового життя, підвищення дисципліни; професійна перепідготовка на цивільні спеціальності [8].

Аналіз матеріалів, присвячених даної проблематики дає підстави вважати, що важливим напрямом у діяльності органів влади є розробка законопроектів щодо визначення прав, пільг і гарантій військовослужбовців. Спираючись на світовий досвід вирішення зазначених проблем, облік яких дозволить суттєво вдосконалити Українську практику соціального забезпечення особам звільненим з військової служби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. № 524к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.11.2022).
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 № 2011-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 29.11.2022).
3. Марко І.Є., Марко Є.І., Чернишова І.М. Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2019. № 2(66). С. 135–142.
4. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб. Закон України від 09 квітня 1992 № 2262-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 29.11.2022).
5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України від 22 жовтня 1993 № 3551-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 29.11.2022).
6. Офіційний сайт Департаменту у справах ветеранів Франції. URL: <https://www.cheminsdememoire.gouv.fr/> (дата звернення: 29.11.2022).
7. Офіційний сайт Департаменту у справах ветеранів США. URL: <https://www.va.gov/> (дата звернення: 29.11.2022).
8. Офіційний сайт Європейської організації військових асоціацій та профспілок. URL: <https://euromil.org/> (дата звернення: 29.11.2022).